

AGENZIA ITALIANA
PER LA COOPERAZIONE
ALLO SVILUPPO

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice
Bosne i Hercegovine

Odlučili ste ili razmišljate o povratku u Bosnu i Hercegovinu?

Nudimo vam informacije koje će
Vam pomoći u donošenju odluke
i olakšati proces povratka

Priručnik

Odlučili ste ili razmišljate o povratku u Bosnu i Hercegovinu?

Nudimo vam informacije koje će
Vam pomoći u donošenju odluke
i olakšati proces povratka

Priručnik

Brošura je napravljena u cilju informisanja povratnika i potencijalnih povratnika u Bosnu i Hercegovinu.

Ovo je jedna od aktivnosti Vlade Republike Italije kojom se nastoji doprinijeti održivom povratku. Izradu brošure financira Ambasada Republike Italije u Bosni i Hercegovini u okviru Regionalnog stambenog programa.

INDEKS

1. Državljanstvo, boravak i opšte informacije.....	6
2. Lični dokumenti i vozačka dozvola	9
3. Zdravstvena knjižica i osiguranje	12
4. Radna knjižica	15
5. Kako se prijaviti za posao	17
6. Kako nostrificirati/ priznati strane visokoškolske dokumente i kvalifikacije	21
7. Kako tražiti posao	26
8. Pravila za zapošljavanje	30
9. Volontiranje	34
10. Penziono i invalidsko osiguranje	35
11. Kako platiti porez	38
12. Kako se učlaniti u sindikat	39
13. Kontakti	42

1. Državljanstvo, boravak i opšte informacije

Na temelju Vašeg državljanstva, spadate u jednu od ove tri kategorije:

1. Migranti koji imaju bosanskohercegovačko državljanstvo, a koji su u inozemstvu boravili na temelju studentskih, radnih ili boravišnih viza, u BiH se tretiraju kao bh državljani budući da imaju bh državljanstvo.
2. Nosioци dvojnog državljanstva se na teritoriji BiH tretiraju kao bh građani i imaju sva prava i dužnosti koje imaju i bh državljani.
3. Treća kategorija su migranti porijeklom iz BiH sa, isključivo, stranim državljanstvom koji se tokom svog boravka u BiH tretiraju kao strani državljani.

Po dolasku u BiH kao povratnik, dužni ste prijaviti svoj boravak.

Ukoliko promijenite svoje boravište u BiH dužni ste prijaviti promjenu adrese.

Također ste dužni odjaviti svoj boravak u BiH ukoliko se iselite iz BiH.

Svoj boravak u BiH možete prijaviti na sljedećim mjestima:

U Federaciji Bosne i Hercegovine (Federaciji BiH) obratite se policijskim upravama pri kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova. Kontakt podatke možete naći na web stranici Federalne uprave policije <http://www.fup.gov.ba/>

U Republici Srpskoj obratite se centrima javne bezbjednosti, stanicama javne bezbjednosti i policijskim stanicama. Kontakt podaci centara bezbjednosti se nalaze na naslovnoj strani MUP-a Republike Srpske gdje su centri obilježeni na karti Republike Srpske http://www.mup.vladars.net/index_lat.php

U Brčko distriktu treba se obratiti Vladi Brčko distrikta, Javnom registru-odjeljenju za lične dokumente. Web stranica odjeljenja je <http://www.bdcentral.net/index.php/ba/odjeljenja-vlade-brko-dsirikta-bih/javni-registar>

Za prijavu boravka potrebni su Vam sljedeći dokumenti:

Dokumenti koji su potrebni za prijavu boravka su:

- lična karta ili pasoš – dokument koji potvrđuje Vaš identitet
- zahtjev za prijavu-odjavu prebivališta, boravišta i promjenu adrese koji se popunjava u dva istovjetna primjerka. Jedan primjerak se nakon evidentiranja i ovjeravanja od strane službene osobe vraća podnositelju i istom služi kao dokaz da je izvršio prijavu-odjavu prebivališta ili boravišta, odnosno kao dokaz da je nadležni organ omogućio odjavu njegovog ranijeg prebivališta ili boravišta.

U slučaju promjene prebivališta ili ponovno migrirate iz BiH, potrebno je učiniti sljedeće:

Zainteresirana osoba može odjaviti svoje prebivalište ili boravište, ali je dužna da odmah, a najkasnije u roku od 15 dana od dana odjave prebivališta ili boravišta podnese zahtjev za prijavu novog prebivališta ili boravišta kod nadležnog organa. Državljanin koji se stalno nastani u inostranstvu ili koji u inostranstvu boravi duže od jedne godine, odjavljuje svoje prebivalište neposredno ili putem diplomatsko-konzularnih predstavništava BiH (DKP BiH) u zemlji u kojoj se stalno nastani. Kontakt podaci DKPova se mogu naći na web stranici Ministarstva vanjskih poslova:

http://www.mfa.gov.ba/HTML/Bos/BiH_Ambasade.htm

(dostupno na bosanskom, hrvatskom, srpskom i engleskom jeziku)

Strani državljanin je po dolasku u BiH dužan prijaviti svoj boravak!

Strani državljani su obavezni prijaviti boravište Službi za poslove sa strancima u jednom od njenih 16 terenskih centara širom BiH ukoliko imaju namjeru boraviti duže od tri dana, u roku od osam dana od dana dolaska u mjesto prebivališta ili od dana promjene adrese stanovanja. Kontakt podatke svih terenskih centara možete naći na web-stranici Službe za poslove sa strancima:

http://www.sps.gov.ba/index.php?option=com_content&id=50&Itemid=14&lang=ba

(dostupno na bosanskom, hrvatskom, srpskom i engleskom jeziku)

Imajte na umu: dodatne i detaljne informacije o dokumentima za boravak stranaca u BiH i o dozvolama za rad, možete naći na stranici Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine na ovom linku:

http://msb.gov.ba/inf_za_strance/default.aspx?id=3068&langTag=bs-BA

Opštinske usluge na jednom mjestu:

Iako obim usluga koje se pružaju građanima varira od opštine do opštine (moguće je da uključuje neke od dolenađenih), postoji veliki broj opština u BiH koje imaju mogućnost pružanja usluga na jednom mjestu (na engleskom: One Stop Shop – OSS). Uobičajeni OSS se sastoji iz dva dijela – Informacije i Servisni centar (pultovi) gdje se pružaju usluge koje obično uključuju sljedeće (ispod ovog odjeljka se nalaze linkovi svih opština koje su uključile OSS u svoj rad).

Sve informacije i kontakte opštinskih usluga možete naći na opštinskim web stranicama na sljedećim linkovima:

www.bosanskograhovo.ba – za opštinu Bosansko Grahovo

www.gorazde.ba – za opštinu Gorazde

www.opstinakotorvaros.org – za opštinu Kotor Varoš

www.sanskimost.gov.ba – za opštinu Sanski Most

www.derventa.ba – za opštinu Derventa

www.opstina-zvornik.org – za opštinu Zvornik

Informacije

- Informacije građanima koje su vezane za rad svih službi (djelokrug rada, odgovornosti, metodologija rada itd).
- Prikaz važnijih dokumenata, kao što su: statut opštine, pravilnik ponašanja opštinskog vijeća, odluka o formiranju radnih tijela opštinskog vijeća, lista vijećnika i članova komisija formiranih od strane opštinskog vijeća, opštinski budžet, instrukcije opštine vezano za: žalbe, prigovore, prijedloge i korisne sugestije koje se odnose na rad službenika, lista pravnih tijela u opštini, lista institucija iz oblasti: obrazovanja, kulture, sporta, lista nevladinih organizacija registrovanih u opštini, lista članova odbora lokalnih zajednica.
- Prikaz nepopunjenog formulara koji se treba popuniti, od broja 80 do broja 150, u ovisnosti od veličine opštine, (pitanja matične evidencije, komunalne infrastrukture, veterana, zdravstva, socijalnih pitanja, urbanističkih i građevinskih dozvola, građevinske inspekcije, te pitanja vezana za djelovanje lokalnih zajednica, raseljenih osoba, malog poduzetništva i turizma).
- Brošure i drugi priručnici o procedurama kako ostvariti određene usluge i građanska prava.
- Administrativni pravni savjeti (koji su besplatni).
- Knjiga utisaka.

Opšti zadaci

Izdavanje povrda iz matičnih knjiga građana (kao što su: rodni list, umrli list, vjenčani list, uvjerenje o državljanstvu itd.); pružanje informacija; obrada zahtjeva za izmjenu ličnih podataka; razmjena podataka vezanih za postupak izdavanja biometrijskog pasoša i lične karte.

Zaštita veterana

Potvrde iz domena prava boraca i obrada zahtjeva iz ove oblasti, kontrola dokumentacije, pružanje informacija i savjetovanje.

Prava iz oblasti socijalnog i radnog prava, zdravstva, izbjeglica i raseljenih osoba

Potvrde i obrada zahtjeva iz ove oblasti, kontrola dokumentacije, pružanje informacija i savjetovanje.

Financije

Obrada dokaza o značajnim uplatama za upravljanje zemljištem, za najam nekretnina, za takse za sklapanja braka izvan zgrade opštine, te za transakcije administrativnih taksi itd.

Ovjera potpisa, kopija i pisama

Obrada brojnih zahtjeva za duplikate raznih vrsta dokumenata (npr. fotokopija potvrde iz ureda registra koja je značajna za upis studenata na fakultet).

Urbanizam i katastar („Centar za urbanizam“)

Primanje zahtjeva i molbi vezanih za dozvole, izdavanje kopija iz katastarskog registra (zemljišnog katastra) itd. Pružanje informacija i savjeta vezanih za: procedure potrebne za dobivanje urbanističke saglasnosti (informacije o lokacijama unutar opštine), izdavanje građevinske dozvole, tehnički preduslovi komunalnih preduzeća, dostupnost građevinskog zemljišta u skladu sa regulacionim planom i drugom prostornom dokumentacijom. Prikaz regulacionog plana i karti vezanih za isti.

Bankarski ili poštanski pult (za uplate različitih administrativnih taksi).

2. Kako napraviti lične dokumente i vozačku dozvolu

Izdavanje ličnih karata u okviru svoje nadležnosti vrše:

Federacija BiH

Kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova

<http://mupk10livno.com/> za Bosansko Grahovo

<http://www.mupusk.gov.ba/> za Sanski Most

<http://www.fmup.gov.ba/bs/text.php?id=35> za Goražde

Republika Srpska

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske http://mup.vladars.net/lat/index.php?vijest=dokumenti&vrsta=licna_dokumenta

Za opštine Derventa, Kotor Varoš, Goražde i Zvornik, MUP RSa izdaje lične karte u Banja Luci.

Brčko distrikt

Vlada Brčko distrikta, Javni registar

Svi organi u BiH nadležni za izdavanje ličnih dokumenata se mogu naći na webstranici “Agencije za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu dokumenata” na linku http://www.iddeea.gov.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=92&Itemid=90&lang=bs

Dokumenti potrebni za izdavanje ličnih dokumenata:

Za izdavanje lične karte licu koje prvi put dobiva ličnu kartu potrebno je sljedeće:

- a. zahtjev – koji dobijete na lokaciji za izdavanje dokumenata bez naknade;
- b. izvod iz matične knjige rođenih (ne stariji od šest mjeseci); izvod se dobiva u opštini u kojoj ste rođeni;
- c. uvjerenje o državljanstvu (ne starije od šest mjeseci); uvjerenje se dobiva u opštini u kojoj ste rođeni;
- d. dokaz o uplati naknade za izdavanje lične karte u iznosu od 4,00 do 10,00 KM.

Svi dokumenti moraju biti u originalu ili ovjerenjima. Prilikom svakog podnošenja zahtjeva za izdavanje lične karte, državljanin u zahtjevu mora navesti tačne podatke. Nadležni organ je dužan da najkasnije u roku od 15 dana nakon podnošenja zahtjeva za izdavanje lične karte, izda ličnu kartu podnosiocu zahtjeva, ako utvrdi da podnositelj ima pravo na istu. Ličnu kartu građanin preuzima lično. Tek nakon izdavanja lične karte lice može da podnese zahtjev za izdavanje putne isprave i vozačke dozvole.

Identifikacioni dokumenti za strance sa odobrenim privremenim boravkom u BiH

Stranci sa odobrenim privremenim boravkom nemaju pravo na ličnu kartu BiH. Oni se koriste svojom putnom ispravom ili stranim ličnim dokumentom dok su na teritoriji BiH.

Lična karta za strance sa odobrenim stalnim boravkom u BiH

Za izdavanje lične karte su nadležni isti organi kao za izdavanje lične karte državljanima BiH. Strancu kojem je odobren stalni boravak nadležni organ u mjestu u kojem stranac ima prebivalište izdaje ličnu kartu za stranca. Stranac je dužan podnijeti zahtjev za izdavanje lične karte za stranca nadležnom organu u roku od osam dana od dana prijema odluke o određivanju jedinstvenog matičnog broja (JMB).

Dokumenti potrebni strancu sa odobrenim stalnim boravkom u BiH

Za izdavanje lične karte stranom državljaninu potrebno je sljedeće:

- a. dokaz o odobrenom stalnom boravku,
- b. dokaz o identitetu stranca (putna isprava),
- c. dokaz o uplati takse,
- d. trenutna taksa iznosi približno 50,00 KM.

Više informacija možete pronaći na <http://www.iddeea.gov.ba>

Posljednjih godina, mnoge opštine širom BiH su postale dijelom Projekta upravne odgovornosti - GAP, koji građanima omogućuje lakše korištenje opštinskih usluga. U nastavku teksta donosimo više informacija o samom projektu.

Kako do vozačke dozvole?

Želite koristiti stranu vozačku dozvolu u BiH?

Državljanin Bosne i Hercegovine koji se iz inostranstva vrati u Bosnu i Hercegovinu da se u njoj stalno nastani može upravljati motornim vozilima na osnovu važeće strane vozačke dozvole u periodu od šest mjeseci od dana ulaska u Bosnu i Hercegovinu. Stranac kojem je odobren privremeni ili stalni boravak u Bosni i Hercegovini od dana odobrenja može da upravlja motornim vozilima na osnovu važeće strane vozačke dozvole u periodu od šest mjeseci od dana ulaska u Bosnu i Hercegovinu. Poslije 6 mjeseci važeća strana vozačka dozvola zamijenit će se na njegov zahtjev (bez polaganja vozačkog ispita) domaćom ili međunarodnom vozačkom dozvolom za upravljanje onom kategorijom motornih vozila u koju se ubrajaju motorna vozila za čije su upravljanje ovlašteni stranom vozačkom dozvolom.

Gdje se izdaje nova vozačka dozvola?

Federacija BiH

Ministarstvo unutarnjih poslova

Republika Srpska

Organ unutrašnjih poslova, prema mjestu prebivališta. To mogu biti centri javne bezbjednosti, stanice javne bezbjednosti i policijske stanice ili stanična odjeljenja policije.

Brčko distrikt

Vlada Brčko distrikta, javni registar, pododjeljenje za lična dokumenta

Procedura izmjene vozačke dozvole:

Potrebno je priložiti:

- zahtjev za zamjenu vozačke dozvole
- važeću inostranu vozačku dozvolu, original, sa ovjerenim prevodom od strane sudskog prevodioca
- ljeakarsko uvjerenje (ne starije od šest mjeseci)
- ličnu kartu državljana BiH, ličnu kartu za strance ili dokaz o odobrenom privremenom boravku;
- dokaz o uplati propisane naknade za izdavanje nove vozačke dozvole (uplatnica).

Izmjena vozačke dozvole košta 40,00 KM i traje od 10-20 dana.

Osobi kojoj se izdaje bh vozačka dozvola u zamjenu za inostranu vozačku dozvolu oduzima se inostrana vozačka dozvola i čuva u dosjeu vozača. Inostrana vozačka dozvola vratit će se osobi od koje je oduzeta na njen zahtjev, kad napušta teritoriju Bosne i Hercegovine pod uslovom da vrati bh vozačku dozvolu, koja mu je izdata u zamjenu za inostranu vozačku dozvolu. Dosje vozača se čuva kod nadležnog organa koji je izdao vozačku dozvolu.

3. Zdravstvena knjižica i osiguranje

Nezaposlena osoba koja je prijavljena na zavod za zapošljavanje ima pravo na zdravstveno osiguranje putem Zavoda za zdravstvo.

Federacija BiH

U Federaciji BiH ostvarujete pravo na zdravstveno osiguranje ako se prijavite u Zavod za zapošljavanje u roku od 30 dana po povratku iz inostranstva i ako ste prije odlaska u inostranstvo bili zdravstveno osigurani. Nezaposlena osoba koja ostvaruje pravo na zdravstvenu zaštitu se mora prijaviti na Zavod najmanje jedanput u roku od 60 dana.

Republika Srpska

U Republici Srpskoj ostvarujete pravo na zdravstveno osiguranje ako se prijavite u Zavod za zapošljavanje pri povratku u BiH. Nezaposlena osoba koja ostvaruje pravo na zdravstvenu zaštitu se mora prijaviti na Zavod najmanje jedanput u roku od 60 dana.

Brčko distrikt

U Brčko distriktu ostvarujete pravo na zdravstveno osiguranje ako se prijavite u Zavod za zapošljavanje pri povratku u BiH. Nezaposlena osoba koja ostvaruje pravo na zdravstvenu zaštitu se mora prijaviti na Zavod najmanje jedanput u roku od 60 dana.

Nezaposleni imaju pravo na zdravstveno osiguranje

Pravo na zdravstveno osiguranje imaju također i zaposlena lica te osobe koje žele vršiti samostalne uplate doprinosa za zdravstveno osiguranje. Zdravstvena knjižica Vam daje mogućnost besplatnog ili reduciranog troška liječenja te naknadu plaće za vrijeme privremene spriječenosti za rad za zaposlene. Prava iz zdravstvenog osiguranja obezbjeđuju se i članovima uže i šire porodice ako ih osiguranik izdržava. Osiguranici mogu biti i drugi članovi porodice ukoliko ih osiguranik izdržava ili su nesposobni za samostalni život i rad, te ako nemaju sredstava za izdržavanje, pa ih osiguranik izdržava.

Proces prijave na Zavod zdravstvenog osiguranja

Kada se osoba prijavi na Zavod za zapošljavanje, Zavod popunjava prijavu za zdravstveno osiguranje koja se podnosi poreznoj upravi prema mjestu prebivališta. Stranka se tada obrati Zavodu zdravstvenog osiguranja gdje dobiva zdravstvenu knjižicu. U Zavodu zdravstvenog osiguranja će Vam biti traženo da pokažete ličnu kartu te da u poslovnici kupite zdravstvenu knjižicu koja će biti ovjerena od strane Zavoda.

Zdravstveno osiguranje za strane državljane

Strani državljani koji žele aplicirati za privremeni/stalni boravak u BiH po bilo kojoj osnovi moraju imati zdravstveno osiguranje koje važi na području BiH tokom svog cijelog boravka u BiH. Na osnovu tog zdravstvenog osiguranja stiču pravo na liječenje tokom svog boravka u BiH.

Federacija BiH

Naknada plaće za vrijeme privremene spriječenosti za rad koja se refundira od Zavoda je 80% neto isplaćene plaće na koju je plaćen doprinos i ne može biti veća od 80% od prosječne neto plaće ostvarene u Federaciji BiH prema posljednjem objavljenom podatku Federalnog zavoda za statistiku. Pravo na naknadu osigurana lica mogu ostvariti pod uslovom da je obveznik doprinosa izmirio obavezu uplate doprinosa. Pravo na naknadu plaće za vrijeme privremene spriječenosti za rad osigurano lice ima u trajanju od 14 mjeseci. Kontakt podatke kantonalnih zavoda ćete naći na webstranici

<http://www.fedzzo.com.ba/>

Republika Srpska

Pravo na naknadu neto plate za vrijeme privremene spriječenosti za rad imaju osiguranici zaposleni u državnim i privatnim preduzećima i ustanovama. Osnov za obračun naknade plate za vrijeme privremene spriječenosti za rad je neto plata koju bi radnik ostvario da je bio na radu, s tim što ne može biti veći od neto plate koja služi kao osnov za obračun i uplatu doprinosa za zdravstveno osiguranje. Naknada plate za vrijeme privremene spriječenosti za rad određuje se najmanje na 70% od osnova za naknadu, s tim da ne može biti veća od 90% od plate koju bi osiguranik ostvario da je bio na radu. Naknadu plate za prvih 120 dana privremene spriječenosti za rad obezbjeđuje poslodavac iz svojih sredstava, a nakon toga najduže do 12 mjeseci, naknadu neto plate obezbjeđuje Fond zdravstvenog osiguranja. Regionalne jedinice u Republici Srpskoj ćete naći na webstranici <https://www.zdravstvo-srpske.org/>

Brčko distrikt

Osiguranici u smislu Zakona o zdravstvenom osiguranju Brčko distrikta imaju pravo na naknadu plate za vrijeme privremene spriječenosti za rad ako su privremeno spriječeni za rad zbog povrede ili bolesti. Osiguraniku se isplaćuje naknada plate samo za dane za koje bi mu pripadala plata ili kompenzacija plate u smislu propisa o radnim odnosima i drugih propisa kojima se to reguliše. Naknada plate u ranije navedenim slučajevima, osiguraniku pripada i isplaćuje se na teret poslodavca do 42-og dana privremene spriječenosti za rad, a dalje na teret Fonda zdravstvenog osiguranja, ali ne duže od 12 mjeseci od početka privremene spriječenosti za rad. Naknada plate se utvrđuje u visini od 80% od osnovice za naknadu, s tim da ne može biti ispod minimalne plate za mjesec za koji se naknada obračunava, niti iznad određenog maksimuma. Naknada plate iznosi 100% od osnovice za naknadu u sljedećim slučajevima: za vrijeme privremene spriječenosti za rad zbog povrede na radu/profesionalnog oboljenja; za vrijeme privremene spriječenosti za rad zbog komplikacija prouzrokovanih trudnoćom i porođajem i u slučaju privremene spriječenosti za rad zbog transplantacije organa i živog tkiva u korist neke druge osobe. Regionalne jedinice Zavoda zdravstvenog osiguranja u Brčko distriktu ćete naći na

http://www.fzobrcko.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=5&Itemid=43&lang=ba

4. Radna knjižica

Radna knjižica za nezaposlene i zaposlene

Svi radnici u BiH moraju posjedovati radnu knjižicu. Radna knjižica sadrži podatke o obrazovanju, stručnoj spremi i priznatom stažu. Njome se dokazuju podaci o zaposlenju i staž radnika. Također osobe sa stranim državljanstvom kojima je odobrena radna dozvola moraju imati radnu knjižicu. Izdavanje radne knjižice je besplatno. Radnu knjižicu uz svjedočanstvo ili diplomu završene škole, prvo popunjava opštinski organ. Sa popunjenom radnom knjižicom nezaposlena osoba se prijavljuje na Zavod za zapošljavanje, ili u slučaju zasnivanja radnog odnosa istu predaje poslodavcu nakon popunjavanja od strane opštinskog organa.

Radna knjižica pri nezaposlenosti

Nezaposlena osoba podnosi zahtjev za izdavanje radne knjižice zbog prijave na evidenciju kod Zavoda za zapošljavanje i ostvarivanje prava na zdravstveno osiguranje koje ostvaruje kao nezaposleno lice.

Radna knjižica pri zaposlenju

- Radnu knjižicu izdaje nadležni opštinski organ uprave, a popunjava je poslodavac.
- Na dan kada počne da radi, zaposlenik predaje radnu knjižicu poslodavcu. Poslodavac izdaje zaposleniku pismenu potvrdu o tome.
- Za vrijeme radnog odnosa radnika, radna knjižica se nalazi na čuvanju kod poslodavca.
- Na zahtjev radnika, poslodavac je dužan da radniku, uz potvrdu vrati radnu knjižicu.

Prilikom prestanka radnog odnosa radnika, poslodavac je dužan da u radnu knjižicu upiše vrijeme koje je radnik proveo u radnom odnosu i da to ovjeri svojim potpisom i pečatom, i da mu preda radnu knjižicu. Zaposlenik je dužan poslodavcu vratiti potvrdu koju je dobio od poslodavca pri predavanju radne knjižice.

Koja institucija izdaje radnu knjižicu?

Radna knjižica se izdaje nezaposlenima prema mjestu prebivališta/boravišta, a za zaposlenika koji je zaključio ugovor o radu, prema sjedištu poslodavca.

Federacija BiH

Zahtjev se podnosi prema opštini prebivališta/zaposlenja. Na web-stranici Saveza opština i gradova u Federaciji BiH možete naći kontakt podatke svih opština:

<http://www.sogfbih.ba>

Republika Srpska

Zahtjev za izdavanje radne knjižice nezaposleno lice podnosi opštinskom organu uprave nadležnom za izdavanje radne knjižice prema mjestu prebivališta, a zaposleni radnik prema mjestu zaposlenja.

Na sljedećoj web stranici možete pronaći više podataka o opštinama u Republici Srpskoj: http://www.sls.ba/amcs_1.html.

Brčko distrikt

U Brčko distriktu poslovi izdavanja radnih knjižica su u nadležnosti Odjela za javni registar „Pododjeljenje za matičnu evidenciju“:

<http://www.bdcentral.net/index.php/hr/odjeljenja-vlade-brko-dsirikta-bih/javni-registar>

Dokumenti potrebni za izdavanje radne knjižice:

- a. Radna knjižica (kupuje se u knjižari i košta od 5,00 do 7,00 KM),
- b. Lična karta,
- c. Svjedočanstvo ili diploma o završenom školovanju.

Strani državljani moraju također podnijeti stranu putnu ispravu ili ličnu kartu za strance te zavisno od vrste dozvole na osnovu koje borave u BiH, radnu dozvolu i potvrdu o privremenom boravku.

Organ uprave je dužan da radnu knjižicu izda podnosiocu u roku od 5-7 dana od dana podnošenja zahtjeva iako se u mnogim slučajevima izdaje istoga dana kada se podnese zahtjev.

5. Kako se prijaviti za posao

Kako se prijaviti na Zavod za zapošljavanje?

Zavodi za zapošljavanje su državni organi koji rade na smanjenu stope nezaposlenosti u BiH. Kroz evidentiranje nezaposlenih lica, a zahvaljujući profesionalnom obrazovanju i dostupnim informacijama, zavodi pružaju nezaposlenim licima pomoć pri pronalasku posla, druge povlastice tokom nezaposlenosti te ih podstiču da aktivno traže posao. Svako lice sposobno za rad koje se može zaposliti prema propisima o radu se može prijaviti na Zavod za zapošljavanje. Da bi se lice registrovalo kao nezaposleno ne smije biti registrovano u Poreznoj upravi kao poreski obveznik, ne smije imati zaključen ugovor o radu niti po nekom drugom osnovu biti radno angažovano. Također je potrebno imati registrovano prebivalište u području koje pripada tom zavodu za zapošljavanje. Sve usluge Zavoda su besplatne za nezaposlena lica koja se nalaze na evidenciji Zavoda.

U Federaciji BiH se javljate kantonalnim službama za zapošljavanje, čije ćete kontakt podatke naći na naslovnoj stranici www.fzzz.ba.

U Republici Srpskoj se javljate Zavodu za zapošljavanje Republike Srpske i njihovim filijalima dostupnim na sljedećoj webstranici:

http://www.zzzrs.net/index.php/kontakt/kat/centralna_strucna_sluzba/.

U Brčko distriktu se javljate Zavodu za zapošljavanje Brčko distrikta <http://www.zzzbrcko.org/>

Mogu li se prijaviti povratnici sa stranim državljanstvom?

Ne. U slučaju da strani državljanin želi da boravi u BiH po osnovu rada mora aplicirati za radnu dozvolu. Osnova po kojoj stranac ulazi u zemlju mora biti ista osnova do kraja boravka u BiH. Tim pravilom osobama kojima je odobren boravak po drugim osnovama nije dozvoljeno koristiti usluge Zavoda za zapošljavanje.

Kako se prijaviti u Zavod za zapošljavanje po povratku u BiH?

Prijava na evidenciju Zavoda za zapošljavanje je lično pravo svakog pojedinca, što znači da se osoba ne mora prijaviti na evidenciju nezaposlenih ukoliko to ne želi. U Republici Srpskoj i Brčko distriktu nisu određeni rokovi u kojima se povratnik treba prijaviti Zavodu da bi ostvario pravo na zdravstveno osiguranje dok u Federaciji BiH osoba koja želi ostvariti pravo na zdravstveno osiguranje mora da se prijavi na Zavod u roku od 30 dana pri povratku te ispuniti uslov da je prije odlaska u inostranstvo bila zdravstveno osigurana. Osobe koje su ostvarile pravo na zdravstveno osiguranje, te usluge informisanja u traženju posla, se trebaju javljati na zavod svakih 60 dana.

Koji dokumenti su potrebni za prijavu na zavod za zapošljavanje?

Pri povratku u BiH povratnik je dužan prijaviti svoj boravak. Iz potvrde o prebivalištu povratnik može saznati kojoj opštini pripada te shodno toj informaciji može saznati u koji Zavod za zapošljavanje je potrebno dostaviti sljedeća dokumenta:

- a. lična karta na uvid,
- b. radna knjižica,
- c. diploma o stečenom zvanju na uvid.

U slučaju da Zavod nije povezan sa Registrom porezne uprave, dodatni uslov može biti da osoba dostavi uvjerenje iz poreske uprave da nije poreski obveznik. Da bi se u radnu knjižicu upisala Vaša kvalifikacija morate je nostrificirati. Dok ne dobijete rješenje o nostrificiranoj diplomi u Zavodu se vodite prema obrazovanju prethodno stečenom u BiH prije migracije ili kao nekvalifikovani radnik.

Prava koja ostvarujete prijavom na Zavod za zapošljavanje

1. Pravo na obavještavanje o mogućnostima i uslovima zapošljavanja

Zavod prati stanje na tržištu rada i ima obavezu da, na osnovu prikupljenih podataka dobijenih od poslodavaca vezano za potrebe za zapošljavanje, obavještava javnost i lica koja traže zaposlenje o mogućnostima i uslovima za zapošljavanje.

2. Pravo na posredovanje pri zapošljavanju

Pod posredovanjem se smatraju aktivnosti i mjere kojima se uspostavlja veza između lica koja traže zaposlenje i poslodavaca, u cilju zasnivanja radnog odnosa ili zaključivanja ugovora o obavljanju privremenih i povremenih poslova.

3. Pravo na savjetovanje o izboru zanimanja i profesionalnoj orijentaciji

Savjetovanje i informisanje radi pružanja pomoći nezaposlenima u izboru zanimanja i zaposlenja, pružanje pomoći mladima, nezaposlenima i zaposlenima, pojedinačno ili grupno, pri izboru ili promjeni zanimanja, odnosno posla, u obrazovanju, obuci i profesionalnoj rehabilitaciji. Pravo na informisanje o zakonima, podzakonskim propisima, kolektivnim ugovorima, pravima i obavezama poslodavaca koji se odnose na zapošljavanje i osiguranje za vrijeme nezaposlenosti, kao i pomoć u popunjavanju i dostavljanju obrazaca i dokumenata Zavodu.

4. Pravo na stručno osposobljavanje, obuku i pripremu za zapošljavanje

Pružanje mogućnosti nezaposlenima i zaposlenima da prema posebnom programu steknu dodatna znanja i vještine za obavljanje poslova u okviru svog zanimanja, prekvalifikacije, dokvalifikacije, neophodna znanja i vještine za rad na određenim poslovima, za rukovanje sredstvima zaštite na radu.

5. Pravo na novčanu naknadu u slučaju nezaposlenosti

Pravo na novčanu naknadu za slučaj nezaposlenosti stiče nezaposleno lice kome je radni odnos prestao bez njegovog zahtjeva, saglasnosti ili krivice i pod uslovom da je poslodavac uplatio doprinose za slučaj nezaposlenosti za sve zaposlene.

Novčana naknada u Federaciji BiH

Pravo na novčanu naknadu ima nezaposlena osoba koja u trenutku prestanka radnog odnosa ima najmanje 8 mjeseci rada neprekidno ili 8 mjeseci sa prekidima u posljednjih 18 mjeseci. Visinu novčane naknade čini 40% prosječne neto plaće isplaćene u Federaciji BiH u posljednja tri mjeseca prije prestanka radnog odnosa nezaposlene osobe, koju objavljuje Federalni zavod za statistiku. Novčana naknada isplaćuje se nezaposlenoj osobi tokom 3 mjeseca ako je osoba provela na radu od 8 mjeseci do 5 godina, a najduže tokom 24 mjeseca ako je osoba provela na radu više od 35 godina. Nezaposlena osoba koja ostvaruje pravo na novčanu nadoknadu dužna je da se u javi Zavodu najmanje jednom roku od 30 dana.

Novčana naknada u RS-u

Pravo na novčanu naknadu ima nezaposlena osoba koja u trenutku prestanka radnog odnosa ima osam mjeseci neprekidnog radnog staža u posljednjih 12 mjeseci ili 12 mjeseci sa prekidima u posljednjih 18 mjeseci. Novčana naknada za nezaposleno lice koje ima do 10 godina staža iznosi 35% od prosječne plaće koju je to lice ostvarilo u posljednja tri mjeseca rada. Za nezaposleno lice koje ima više od 10 godina staža naknada iznosi 40% od prosječne plaće koju je to lice ostvarilo u posljednja tri mjeseca rada. Iznos novčane naknade iz prethodnog stava ne može biti niži od 20% prosječno isplaćene neto plaće u Republici Srpskoj, niti više od iznosa jedne prosječno isplaćene neto plaće u Republici Srpskoj, u mjesecu koji prethodi donošenju rješenja. Novčana naknada se mjesečno usklađuje sa kretanjem prosječne plaće svih zaposlenih u Republici Srpskoj. Novčana naknada isplaćuje se nezaposlenoj osobi tokom 3 mjeseca ako je osoba provela na radu 5 godina, a najduže tokom 24 mjeseca ako je osoba provela na radu više od 25 godina. Nezaposlena osoba koja ostvaruje pravo na novčanu nadoknadu dužna je da se javi Zavodu najmanje jednom u roku od 30 dana.

Pravo na novčanu naknadu možemo i izgubiti

Nezaposlena osoba gubi pravo na novčanu naknadu ako:

- a. je svjesno doprinijela prestanku radnog odnosa, ako se utvrdi da je dobrovoljno napustila posao bez opravdanog razloga, ako se utvrdi da je pravo stekla na osnovu neistinitih podataka ili na osnovu falsifikovanih isprava;
- b. zasnjuje radni odnos, samostalno ili sa drugim osnuje preduzeće, radnju ili drugi oblik obavljanja samostalne djelatnosti, stekne status redovnog učenika ili redovnog studenta;
- c. postane potpuno nesposobna za rad, stupi na izdržavanje kazne zatvora, mjere bezbjednosti, zaštitne mjere ili vaspitne mjere, u trajanju dužem od tri mjeseca;
- d. neopravdano odbije da prihvati ponuđeno zaposlenje u mjestu prebivališta ili na udaljenosti 50 kilometara od mjesta prebivališta, koje odgovara njenim stručnim kvalifikacijama i radnoj sposobnosti, neopravdano odbije ili samovoljno prekine stručno osposobljavanje, neopravdano se dva puta uzastopno ne javlja Zavodu u rokovima utvrđenim opštim aktom Zavoda, neopravdano odbije da se odazove na poziv Zavoda radi informisanja o mogućnostima zaposlenja;

- e. ne obavijesti Zavod u roku od osam dana o promjeni koja je uslov ili osnov za sticanje, ostvarivanje ili prestanak prava;
- f. se sama odjavi sa evidencije nezaposlenih;
- g. nadležni organ utvrdi da nezaposlena osoba radi kod poslodavca bez ugovora o radu ili da je poslodavac nije prijavio na zdravstveno i penzijsko-invalidsko osiguranje, kao i u slučaju da nadležni organ utvrdi da nezaposlena osoba obavlja samostalnu djelatnost koja nije registrovana u skladu sa zakonom. Više pojedinosti o novčanoj naknadi možete naći na web-stranicama zavoda za zapošljavanje.

Povratnici koji su stekli radno iskustvo prije migracije

Osoba koja je prije odlaska u inostranstvo radila u BiH, može se prijaviti na evidenciju nezaposlenih lica pri Zavodu pod istim uslovima pod kojima se prijavljuju i druge osobe. Da bi aplicirala za novčanu naknadu, osoba mora ispunjavati uslov o stečenom stažu u BiH u proteklih 12 ili 18 mjeseci. Ukoliko želi ostvariti pravo na novčanu naknadu nezaposlena osoba se mora prijaviti na Zavod u roku od 30 dana od dana prestanka radnog odnosa.

Kako pristupiti uslugama Zavoda on line?

Nezaposlena osoba može pristupiti uslugama Zavoda on-line i te se informisati o:

- a. oglasima poslodavaca za slobodna radna mjesta,
 - b. javnim pozivima poslodavaca za dodjelu sredstava za podsticaj zapošljavanja;
 - c. svim drugim aktuelnim dešavanjima u Zavodu objavljenim na web-stranici Zavoda.
- Federacija BiH www.fzzz.ba Republika Srpska www.zzrs.org

6. Kako nostrificirati/ priznati strane visokoškolske dokumente i kvalifikacije

Da bi Vaše obrazovanje stečeno u inostranstvu bilo priznato tokom Vašeg boravka u BiH, morate obaviti nostrifikaciju/priznavanje inostranog dokumenta/kvalifikacije stečene u inostranstvu. Vaša stručna sprema se unosi u radnu knjižicu i plata koju Vam može isplatiti poslodavac zavisi od priznatog obrazovanja. U BiH zvanično nije dozvoljeno raditi ni u jednom sektoru bez priznate isprave/kvalifikacije koja Vam je potrebna za rad. Ipak se mnogi povratnici zapošljavaju u strane firme ili međunarodne organizacije gdje se ne postavlja uslov nostrificirane/priznate diplome.

Koraci:

- a. Pročitajte pasus o nostrifikaciji naspram priznavanja da biste utvrdili koji postupak sa Vašom ispravom/kvalifikacijom želite i možete pokrenuti u mjestu Vašeg prebivališta.
- b. Ukoliko željeni proces nije moguć u mjestu Vašeg prebivališta, istražite mogućnost nostrifikacije/priznavanja pri drugom ministarstvu/univerzitetu gdje se ne postavlja uslov da imate registrovan boravak.
- c. Pristupite podacima o traženim dokumentima da bi se pokrenula nostrifikacija/priznavanje, pravilniku o troškovima te vremenskom roku u kojem procedura nostrifikacije/priznavanja treba biti okončana. Jednom nostrificirana/priznata diploma vrijedi vremenski neograničeno u cijeloj BiH.

Nostrifikacija

Priznavanje istovrijednosti i istovjetnosti inozemnog obrazovnog dokumenta/kvalifikacije s odgovarajućim domaćim dokumentom/kvalifikacijom. Tokom nostrifikacije se vrši poređenje stranog studijskog programa sa sadržajem, opsegom i trajanjem domaćeg studijskog programa. Nostrifikacija može podrazumijevati i polaganje dodatnih ispita.

Priznavanje

Priznavanje je postupak kojim nadležno tijelo prepoznaje vrijednost inozemnih stručnih kvalifikacija, kako bi se omogućio pristup studiju ili radu u BiH, bez poređenja ili izjednačavanja nastavnog plana i programa, bez dodjeljivanja kvalifikacija, zanimanja ili titula u BiH.

Sprovedenjem Lisabonske konvencije - Konvencije o priznavanju kvalifikacija o visokom obrazovanju u Europskoj regiji, mnoga su nadležna ministarstva usvojila sistem priznavanja koji je kraći i brži. Ukoliko želite pokrenuti postupak priznavanja, a u mjestu Vašeg prebivališta se samo nudi nostrifikacija, možete provjeriti mogućnost pokretanja priznavanja u dijelu BiH koji ne zahtijeva registrovano mjesto prebivališta.

Regulisana profesija

Ukoliko želite nostrifikovati/priznati kvalifikaciju koja Vam omogućuje pristup formalnim pravima stečenim u inostranstvu putem Vašeg dokumenta/kvalifikacije možete se obratiti nadležnom ministarstvu u Vašem mjestu prebivališta koje će Vam dati dodatne informacije o postupku nostrifikacije/priznavanja Vaše diplome. Obavljanje nostrificiranja/priznavanja određenih dokumenata/kvalifikacija poput doktora medicine je regulisano posebnim propisima, te se provodi u skladu sa tim propisima i kriterijima i postupcima za priznavanje.

Priznavanje u svrhu zaposlenja

Povratnici ili migranti u dijaspori koji žele pristupiti bh tržištu rada moraju izvršiti priznavanje stranih kvalifikacija u svrhu zaposlenja. Za nastavak školovanja u BiH potrebno je akademsko priznavanje stranih kvalifikacija. Ukoliko je osnovno, srednje i univerzitetско obrazovanje stečeno u dijaspori izvršit će se samo priznavanje svjedočanstva i/ili diplome sa kojim će povratnik ili migrant iz dijaspore željeti da radi u BiH.

Gdje obaviti nostrifikaciju u BiH?

U Bosni i Hercegovini je nadležnost za obrazovanje, pa samim time i nostrifikaciju odnosno priznavanje stranih kvalifikacija na različitim nivoima vlasti. U Federaciji BiH ta je nadležnost na kantonalnoj razini, u Republici Srpskoj na entitetskoj, dok je u Brčko distriktu na razini Odjela za obrazovanje Vlade Brčko distrikta. U svrhu zaposlenja nadležnost za priznavanje stranih kvalifikacija u Federaciji BiH je na kantonalnim ministarstvima obrazovanja i/ili na univerzitetima. U Republici Srpskoj to radi Komisija za informisanje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja koja je u sastavu Ministarstva za prosvjetu i kulturu. U Brčko distriktu je za te aktivnosti nadležan Odjel za obrazovanje pri Vladi Brčko distrikta koji još uvijek ne radi nostrifikaciju, odnosno priznavanje inostranih dokumenata. Centar za informisanje i priznavanje dokumenata iz područja visokog obrazovanja ima nadležnost informisanja o priznavanju u području visokog obrazovanja te također nadležnost kod vrednovanja visokoškolskih kvalifikacija na zahtjev ministarstva ili visokoškolske ustanove. Na sljedećoj webstranici možete naći zakone i propise koji važe u mjestu Vašeg prebivališta ili mjesta gdje ste odlučili pokrenuti postupak nostrifikacije/priznavanja http://cip.gov.ba/index.php?option=com_content&view=section&id=19&Itemid=78&lang=bos

Kako pokrenuti postupak?

Postupak priznavanja stranih kvalifikacija mogu pokrenuti sve osobe koje su državljani BiH, strani državljani i osobe bez državljanstva ukoliko za to postoji pravni interes. U slučaju nostrifikacije osoba može biti pozvana da polaže dodatne ispite kako bi cijela diploma bila priznata. To se radi u roku u kojem odlučuje visokoškolska ustanova koja vrši priznavanje. Jednom priznata diploma vrijedi vremenski neograničeno i na prostoru cijele Bosne i Hercegovine. U slučaju da osoba pohađa dodatni studij u inostranstvu morat će se pokrenuti ponovni postupak nostrifikacije, odnosno priznavanja stranih kvalifikacija, ali samo u slučaju da dodatno stečeno znanje mijenja prvobitnu kvalifikaciju. Priznata

diploma vrijedi samo unutar granica BiH. Nostrificirana diploma se ne može koristiti pri zapošljavanju u inostranstvu jer svaka od država ima svoje propise. BiH trenutno nema potpisan sporazum o automatskom priznavanju diplome bez formalnog postupka priznavanja ni sa jednom zemljom. U BiH se također mora pokrenuti postupak nostrifikacije, odnosno priznavanja stranih kvalifikacija iz susjednih država ukoliko su stečene nakon 06.04.1992. godine.

Pri razmatranju mjesta gdje će se pokrenuti postupak nostrifikacije, odnosno priznavanja stranih kvalifikacija treba uzeti u obzir da neki od zakona koji tretiraju postupak nostrifikacije, odnosno priznavanja stranih kvalifikacija kao uslov za pokretanje tog postupka propisuju da osoba ima prebivalište na tom području ili da postoji pravni interes, odnosno da se osoba želi zaposliti i/ili aplicirati za radna mjesta u tom području. Posljedica rada u BiH bez nostrificirane diplome je da možete biti kažnjeni od strane Ministarstva civilnih poslova-Sektor za rad, zapošljavanje, socijalnu zaštitu i penzije.

Šta ako je doneseno negativno rješenje?

Svako rješenje o nostrifikaciji, odnosno priznavanju sadrži pouku o pravnom lijeku, tj. informaciju o postupku koji se može poduzeti nakon donešene odluke ukoliko se jedna od strana u postupku ne slaže s donešenom odlukom. Ukoliko dođe do novih saznanja/ dokumenata, može se pokrenuti revizija postupka. Postoje strane kvalifikacije koje u BiH nemaju pravnu snagu te samim tim ne podliježu nostrifikaciji, odnosno priznavanju.

Procedura nostrifikacije-priznavanja u 7 koraka

1. Saznati tko je nadležan za nostrificiranje/priznavanje stranih kvalifikacija u mjestu prebivališta ili u mjestu gdje postoji pravni interes za priznavanje stranih kvalifikacija.
2. Ispuniti zahtjev za nostrificiranje/priznavanje stranih kvalifikacija koji se može preuzeti u uredu nadležnog ministarstva, odnosno univerziteta i/ili na njihovoj web-stranici (ako postoji).
3. Priložiti tražene dokumente uz zahtjev za nostrificiranje/priznavanje stranih kvalifikacija koji mogu biti kako slijedi:
 - a. ovjerena fotokopija strane diplome,
 - b. ovjerena fotokopija dodatka diplomu (ukoliko su izdati stranki),
 - c. originalno uvjerenje/potvrda o položenim ispitima,
 - d. original ili ovjerena fotokopija sažetka studijskog programa ili nastavnog plana,
 - e. primjerak završnog rada (dodiplomskog, diplomskog, magistarskog ili doktorskog) na CD-u ili uvezan primjerak istog,
 - f. potvrda o prebivalištu,
 - g. izvod iz matične knjige vjenčanih (za lica koja su promijenila prezime),

- h. prijevod dokumenata iz stava a), b), c), d) i e) ovog člana koji je sačinio stalni sudski tumač u BiH na jedan od jezika u službenoj upotrebi u BiH.
4. Uplatiti naknadu za troškove postupka i priložiti dokaz o uplati uz zahtjev za nostrifikaciju/priznavanje stranih kvalifikacija.
5. Predati zahtjev za nostrifikaciju/priznavanje stranih kvalifikacija lično ili isti poslati poštom na adresu institucije koja vrši nostrifikaciju/priznavanje.
6. Rok za donošenje rješenja je 30-60 dana od dana dostavljanja zahtjeva. Nostrificirani/priznati dokument vrijedi neograničeno na teritoriji cijele BiH. Na dokumentu je napisano od kojeg datuma isti počinje važiti.
7. Protiv konačnog rješenja se može pokrenuti upravni spor u roku od 30 dana od dana dostavljanja rješenja.

Svaka ustanova i institucija koja provodi postupak nostrificiranja, odnosno priznavanja stranih kvalifikacija ima pravilnik ili odluku o visini naknade za izvršenje ovog postupka kojem se može pristupiti prije nego se odluči započeti postupak nostrifikacije/ priznavanja stranih kvalifikacija. Naknada za troškove postupka može da varira i može biti od 100,00 do 1.500 KM, ovisno od mjesta u kojem se postupak pokreće.

Kako nostrificirati osnovno i srednje obrazovanje?

Za povratnike sa djecom je nostrificiranje započetog/završenog razreda ili obrazovanja u inostranstvu prvi korak ka integraciji djeteta u školski sistem u BiH. Kako dijete ne bi izostajalo iz škole većina ministarstava koja vrše nostrifikaciju omogućavaju pristup obrazovanju djeteta uz predočavanje potvrde da je pokrenut postupak nostrifikacije/ekvivalencije. Ovo poglavlje sadrži također informacije o nostrifikaciji osnovnog i srednjeg obrazovanja za povratnike koji su završili taj nivo obrazovanja u inostranstvu.

Procedura nostrifikacije - ekvivalencije u 7 koraka

Procedura nostrifikacije/ekvivalencije osnovnog i srednjeg obrazovanja je najčešće identična u cijeloj BiH. Ukoliko se osoba odluči za nostrifikaciju/ekvivalenciju treba slijediti sljedeće korake:

1. Saznati tko je nadležan za nostrifikaciju/ekvivalenciju osnovnog/srednjeg obrazovanja u mjestu prebivališta.
2. Ispuniti zahtjev za nostrifikaciju/ekvivalenciju koji se može preuzeti u prostorijama nadležnog organa.
3. Uz zahtjev osoba možda bude obavezna priložiti neke ili sve od dole navedenih dokumenata:
 - a. obrazovnu ispravu o obrazovanju u inostranstvu u originalu ili ovjerenoj kopiji,
 - b. prijevod na jedan od službenih jezika u BiH ovjeren od strane stalnog sudskog tumača,

- c. prijepis ocjena,
 - d. nastavni plan i program obrazovanja u inostranoj obrazovnoj ustanovi,
 - e. obrazovna isprava o obrazovanju u BiH ukoliko je stečena prije obrazovanja u inostranstvu,
 - f. rodni list.
4. Uplatiti naknadu za troškove postupka nostrifikacije/ekvivalencije koji mogu iznositi od 7,00 do 50,00 KM zavisno od mjesta prebivališta.
 5. Predati zahtjev sa dodatnom dokumentacijom lično ili putem pošte nadležnom ministarstvu.

Postupak nostrifikacije/ekvivalencije:

- prijem dokumentacije,
- utvrđivanje da li je dokumentacija potpuna, ako nije traži se dopuna,
- sektor za nostrifikaciju/ekvivalenciju obrazovne isprave o završenom osnovnom obrazovanju uzima u obzir sistem obrazovanja zemlje u kojoj je obrazovna isprava stečena, nastavni plan i program ustanove koja ju je izdala, trajanje i druge uslove obrazovanja pod kojim je obrazovna isprava stečena, prava koja daje obrazovna isprava u zemlji u kojoj je stečena i druge činjenice od značaja za nostrifikaciju,
- izrada rješenja.

Rješenje se donosi u zakonskom roku od 30 do 60 dana od dana prijema zahtjeva, ali osoba može nastaviti školovanje uz predočenje potvrde o pokrenutom postupku nostrifikacije/ekvivalencije stranih kvalifikacija u BiH. Rješenja o nostrifikaciji/ekvivalenciji su konačna u upravnom postupku i protiv istih nezadovoljna stranka može pokrenuti upravni spor kod nadležnog suda.

7. Kako tražiti posao

Pronalazak posla u BiH je izazovan i zahtjeva dosta truda, maštovitosti i sposobnosti snalaženja. U ovom poglavlju možete naći informacije o traženju posla u BiH i kontakt podatke institucija koje pomažu pri pronalasku posla u BiH. Jezik koji se službeno koristi u BiH se često razlikuje od jezika u svakodnevnom životu. U slučaju da smatrate da biste željeli obnoviti poznavanje b/h/s jezika postoji mogućnost pohađanja kurseva jezika koji će Vam omogućiti da bez komplikacija komunicirate za poslovne potrebe. Na web stranici Mladih lingvista ćete naći više informacija o kursovima jezika

<http://www.lingvisti.ba/sta-radimo/kurs-bosanskog-jezika.facebook.com/Udruzenje-mladih-lingvista-i-prevodilaca>

Centri za informisanje, savjetovanje i obuku (CISO)

Pod pokroviteljstvom programa „Zapošljavanje i zadržavanje mladih - YERP“ otvoreni su Centri za informisanje, savjetovanje i obuku (CISO) u čijoj je nadležnosti pomaganje mladim povratnicima sa orijentacijom pri povratku na tržište rada u BiH.

CISO-i su dio Zavoda/Službi za zapošljavanje i otvoreni su u 16 lokacija širom BiH. Ovi centri nude razne vidove obuke, karijerno usmjeravanje, pomoć u pisanju CV-a i pripremu za razgovor sa poslodavcem. CISO-i pružaju navedene usluge mladima (od 15 do 30 godina) koji aktivno traže posao i žele poboljšati svoje znanje i vještine, a u skladu sa stvarnim potrebama na tržištu rada. Putem Facebook profila i e-mail adresa se može stupiti u kontakt sa CISO uposlenicima što omogućava pristup važnim informacijama o tržištu rada u BiH prije ili bez fizičkog povratka u BiH.

CISO-i, između ostalog, pružaju sljedeće usluge:

- Opće informacije o tržištu rada,
- Informacije o pravima i obavezama nezaposlenih osoba prijavljenih na evidenciju kao i o postupku prve prijave na evidenciju
- Pristup bazi podataka o poslodavcima,
- Pregled oglasne table ažurirane na dnevnoj bazi koja sadrži javne pozive, oglase i konkurse,
- Informacije o aktualnim programima zapošljavanja,
- Informacije o pravima nezaposlenih osoba,
- Informacije o regularnim migracijama i opasnostima neregularnih migracija,
- Mogućnostima za volontiranje
- Pohađanje besplatnih kurseva engleskog jezika i informativne tehnologije (IT)

<https://www.facebook.com/pages/CISO-Zenica/>

<https://www.facebook.com/ciso.tuzlatk>

<https://www.facebook.com/ciso.Mostar>

<https://www.facebook.com/ciso.gorazde>

[facebook.com/CisoUskoplje](https://www.facebook.com/CisoUskoplje)

<https://www.facebook.com/ciso.livno>
<https://www.facebook.com/cisoodzak>
<https://www.facebook.com/ciso.doboj>
[facebook.com/CisoBrčko](https://www.facebook.com/CisoBrčko)
<https://www.facebook.com/ciso.istocnosarajevo>
[facebook.com/CisoSarajevo](https://www.facebook.com/CisoSarajevo)
<https://www.facebook.com/ciso.trebinje/>
<https://www.facebook.com/ciso.banjaluka/>
<https://www.facebook.com/ciso.bijeljina/>
[facebook.com/CisoVitez](https://www.facebook.com/CisoVitez)
<https://www.facebook.com/ciso.prijedor>

Privatne agencije za posredovanje pri zapošljavanju

U BiH trenutno postoje dvije veće privatne agencije za posredovanje pri zapošljavanju. To su privatne agencije koje posreduju pri zapošljavanju, odnosno pronalaze slobodna radna mjesta za nezaposlena lica ili lica koja su zaposlena, ali su u potrazi za drugim uposlenjem. Također ove agencije pružaju usluge poslodavcima, odnosno traže adekvatan kadar. Mnoge od ovih agencija imaju bazu podataka kadrova gdje se može registrirati lični CV. Nezaposlena osoba može biti pozvana kada se pojavi potreba za kadrom odgovarajućeg profila. Za ovaj Priručnik smo izabrali dvije vodeće agencije u BiH sa bazom u Federaciji BiH i u Republici Srpskoj iako obje djeluju na cijelom području BiH. On-line ponuda poslova omogućava praćenje potražnje kadrova određene stručne spreme i iz inostranstva.

Posao.ba

- Ko se može prijaviti na Posao.ba?

Na Posao.ba se može prijaviti svaka osoba koja je u potrazi za zaposlenjem ili promjenom posla. Prilikom registracije na Posao.ba ne postoje nikakva ograničenja što omogućava svima da budu korisnici njihovih usluga.

- Koji dokumenti su potrebni da se osoba prijavi na portal Posao.ba?

Posao.ba nudi svoj obrazac za registraciju gdje svi korisnici putem prijave na Posao.ba popunjavaju sve neophodne podatke o svojim radnim iskustvima, edukaciji, interesima, kompetencijama i drugim informacijama koje su bitne za poslodavce. Nakon popunjavanja prijavnog obrasca svaki korisnik dobija korisnički račun i generičku biografiju koju može prosljeđivati klijentima.

- Mora li osoba biti registrovana pri Zavodu za zapošljavanje da bi koristila usluge portala Posao.ba?

Posao.ba je samostalna privatna agencija koja posreduje pri zapošljavanju, čiji korisnici mogu biti svi, bez obzira da li su prijavljeni na Zavod za zapošljavanje.

- Besplatne usluge i one koje koštaju za tražioce posla. Posloprimci odnosno korisnici usluga Posao.ba besplatno koriste servis portala.
- Kakve usluge se nude za zaposlene koji traže bolje radno mjesto?

Korisnicima portala Posao.ba koji imaju zaposlenje se nudi mogućnost prijave u internu bazu portala Posao.ba na osnovu koje se pružaju headhunting usluge gdje korisnici mogu biti pozvani na razgovore koji se organizuju za klijente portala Posao.ba.

- Dodatne informacije vezane za tržište

Informacije o tržištu rada u obliku statistika ili istraživanja su dostupne svim korisnicima portala Posao.ba bez naknade. Posao.ba je također razvio alat koji koristi poslodavcima i posloprimcima koji žele provjeriti prosjek svoje plaće ili plaća u određenom sektoru, u određenom regionu upoređujući ih sa rezultatima istraživanja plaća u Srbiji, Slovačkoj, Mađarskoj i Češkoj. Posao.ba je razvio i portal Edukacija.posao.ba koji služi za promociju edukativnih kuća i edukativnih programa sa ciljem promocije neformalnog obrazovanja gdje mnogi njihovi korisnici pretražuju opcije prekvalifikacije ili stručne edukacije kako u BiH tako i inostranstvu.

- Načini na koji se može stupiti u kontakt sa Posao.ba:

Ponude poslova, prijava u bazu podataka, savjeti pri zapošljavanju, izvještaji o tržištu rada, posjete portalu Plata.ba, Edukacija.ba, Posao.ba sve se može naći na adresama:

www.posao.ba

www.edukacija.posao.ba

www.plata.ba

<https://www.facebook.com/posao.ba>

Agencija Spektar

- Ko se može prijaviti u Agenciju Spektar?

U Agenciju Spektar se mogu prijaviti svi građani koji traže posao tj. nezaposlene osobe i osobe koje žele promjenu posla.

- Mogu li se povratnici sa stranim državljanstvom prijaviti u Agenciju Spektar?

Mogu. Međutim, ukoliko nemaju bh dokumente, a zadovolje kriterije i dobiju ponudu za posao, moraju dobiti adekvatnu dozvolu za radni angažman od institucija koje ovu oblast regulišu u Federaciji BiH i Republici Srpskoj (Zavod za zapošljavanje odobrava radni angažman nakon što poslodavac dokaže da postoji potreba za određenim profilom radnika).

- Koji dokumenti su potrebni za prijavu u Agenciju Spektar?

Lična karta, Uvjerenje o nezaposlenosti (ukoliko je osoba nezaposlena), Dokaz o obrazovanju – diploma (samo na uvid) koja se ne zadržava.

- Mora li osoba biti registrovana pri Zavodu za zapošljavanje kako bi koristila usluge Agencije Spektar?

Ne. Korisnik može biti registrovan pri Zavodu za zapošljavanje, ali nije nužno.

- Naplaćuju se administrativne usluge Agencije Spektar ukoliko se želite registrirati u bazi podataka. Posredovanje pri zapošljavanju za nezaposlene osobe je potpuno besplatno.
- Kakve se usluge nude za zaposlene koji traže bolje radno mjesto?

Zaposlenima se nude različite obuke koje im mogu pomoći da dodatno usavrše svoja znanja i vještine kao i besplatno karijerno savjetovanje.

- Može li se saznati kolika je potražnja u određenoj struci po regionima ili uopšte u BiH?

Da. Agencija Spektar raspolaže sa službenim statistikama (koje ponekad nisu relevantne) i sopstvenim uvidom u stanje u zemlji kroz svakodnevni rad.

- Dodatne informacije vezane za tržište rada koje povratnici mogu dobiti

Za Agenciju Spektar svi klijenti imaju istu važnost te će s tim u vezi svi građani zainteresovani za radni angažman dobiti sve informacije o tržištu rada.

- Načini na koje se može stupiti u kontakt sa Agencijom Spektar

www.agencijaspektar.com

<https://www.facebook.com/agencija.spektar/>

Dodatni izvori pronalaska radnog mjesta u BiH

Agencija za državnu službu je dužna da obavještava javnost o slobodnim radnim mjestima u državnoj službi na nivou BiH. Oglase možete naći na web-stranici:

<http://www.ads.gov.ba>

Drugi načini praćenja tržišta rada u BiH su:

- Dnevne novine putem kojih mnogi poslodavci oglašavaju slobodna radna mjesta,
- Direktni kontakt sa željenim poslodavcem,
- Privatni kontakti/mreže poznanstava.

Kroz istraživanje o povratku mladih ljudi iz dijaspore gdje su mladi migranti u dijaspori i mladi povratnici u BiH pitani o najpouzdanijim načinima pronalaska zaposlenja u BiH, mnogi su naveli direktne kontakte sa poslodavcima te preporuke od strane prijatelja i porodice kao dva najpouzdanija načina. Osobe se mogu obratiti firmama u BiH i pokušati ostvariti kontakt sa odjeljenjima za ljudske resurse kako bi saznali njihovu prognozu potrebe za radnom snagom vezano za pojedine struke i kako bi uspostavili direktne kontakte. Neformalne mreže kontakata mogu biti veoma efektivan način traženja posla u BiH. Web-stranice firmi, institucija i organizacija mogu biti efektivan način stupanja u kontakt sa poslodavcima i istraživanja tržišta rada bez ili neposredno pred fizički povratak u BiH.

Zakonima o radu u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko distriktu se regulišu po-jedinosti radnog odnosa između poslodavca i posloprimca. U poglavlju koji slijedi imate najvažnije karakteristike radnog odnosa. Za više informacija možete detaljno istražiti za-kone o radu i raspitati se u Vašem Zavodu za zapošljavanje.

8. Propisi za zapošljavanje

Kakve podatke poslodavac nema pravo da traži?

Prilikom zaključivanja ugovora o radu poslodavac nema pravo da traži od zaposlenika podatke koji nisu u neposrednoj vezi sa prirodom radnih aktivnosti koji zaposleni obavlja. Lični podaci zaposlenika ne mogu se prikupljati, obrađivati, koristiti ili dostavljati trećim licima, osim ako je to određeno zakonom ili ako je to potrebno radi ostvarivanja prava i obaveza iz radnog odnosa.

Kolektivni ugovor

Kolektivni ugovor je poseban ugovor radnog prava koji u pisanom obliku dobrovoljno sklapaju poslodavci ili udruženja poslodavaca (izuzetno i Vlada kao žposlodavac' u javnim i državnim službama) te sindikati ili udruženja sindikata s druge strane. Radnici bez sindikata ne mogu sklopiti važeći kolektivni ugovor. Kolektivni ugovor sadržava odredbe kojima se reguliraju prava i obveze stranaka koje su sklopile kolektivni ugovor, tj. sindikata i poslodavca te pravna pravila kojima se uređuje sklapanje, sadržaj i prestanak radnih odnosa radnika kod tog poslodavca, pitanja radničkog vijeća, socijalnog osiguranja te druga pitanja iz radnih odnosa ili u vezi s radnim odnosima.

Pravilnik o radu

Poslodavac koji zapošljava više od 30 radnika (FBiH) ili 15 (RS) donosi i objavljuje pravilnik o radu, kojim se uređuju plaće, organizacija rada, sistematizacija radnih mjesta, posebni uvjeti za zasnivanje radnog odnosa i druga pitanja značajna za radnika i poslodavca, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom.

Puno radno vrijeme/pola radnog vremena

Puno radno vrijeme zaposlenika traje najduže 40 sati sedmično. Ugovor o radu može se zaključiti i za rad sa nepunim radnim vremenom. Zaposlenik koji je zaključio ugovor o radu sa nepunim radnim vremenom, može zaključiti više takvih ugovora kako bi na taj način ostvario puno radno vrijeme. Zaposlenik koji radi sa nepunim radnim vremenom ostvaruje sva prava iz radnog odnosa kao i zaposlenik sa punim radnim vremenom, osim prava koja zavise od dužine radnog vremena (plata, naknada i sl.) u skladu sa kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu.

Privremeni/povremeni poslovi

Za obavljanje privremenih i povremenih poslova može se zaključiti ugovor o obavljanju privremenih i povremenih poslova, pod uvjetima:

- a. da su privremeni i povremeni poslovi utvrđeni u kolektivnom ugovoru ili u pravilniku o radu,

- b. da privremeni i povremeni poslovi ne predstavljaju poslove za koje se zaključuje ugovor o radu na određeno ili neodređeno vrijeme, sa punim ili nepunim radnim vremenom i da ne traju duže od 60 dana u toku kalendarske godine.

U RSu, za obavljanje poslova koji su po svojoj prirodi takvi da ne traju duže od 90 radnih dana u kalendarskoj godini i da ne predstavljaju poslove za koje se zaključuje ugovor o radu, poslodavac može da zaključi ugovor o obavljanju privremenih i povremenih poslova.

Probni rad

Prilikom zaključivanja ugovora o radu može se ugovoriti probni rad koji može da traje maksimalno do tri mjeseca (u RS) ili do šest mjeseci (u FBiH). Prava zaposlenika tokom probnog rada su ista kao i zaposleniku koji je zaposlen po ugovoru na neodređeno vrijeme.

Određeno i neodređeno radno vrijeme

Federacija Bosne i Hercegovine

Poslodavac je dužan sa zaposlenikom zaključiti ugovor o radu u pismenoj formi. Ugovor o radu koji ne sadrži podatak u pogledu trajanja smatrat će se ugovorom o radu na neodređeno vrijeme.

Ugovor o radu na određeno vrijeme ne može se zaključiti za period duži od tri godine. Ako radnik izričito ili prećutno obnovi ugovor o radu na određeno vrijeme sa istim poslodavcem, odnosno izričito ili prećutno zaključi s istim poslodavcem uzastopne ugovore o radu na određeno vrijeme na period duži od tri godine bez prekida, takav ugovor smatrat će se ugovorom o radu na neodređeno vrijeme.

Republika Srpska

U cilju zasnivanja radnog odnosa čije je trajanje unaprijed određeno objektivnim razlozima koji su opravdani rokom, izvršenjem tačno određenog posla ili nastupanjem unaprijed određenog događaja, poslodavac i radnik mogu zaključiti ugovor o radu na određeno vrijeme. Poslodavac i radnik mogu zaključiti jedan ili više ugovora o radu za period koji sa prekidima ili bez prekida ne može biti duži od ukupno 24 mjeseca.

Plata

Plate uposlenika regulišu se kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu. Poslodavac kojeg obavezuje kolektivni ugovor ili pravilnik o radu ne može zaposleniku obračunati i isplatiti plaću manju od utvrđene pravilnikom o radu ili kolektivnim ugovorom. Periodi isplate plaće su regulisani kolektivnim ugovorom, pravilnikom ili ugovorom o radu, ali ne smiju biti duži od 30 dana. Zaposlenik ima pravo na povećanu plaću za otežane uvjete rada, prekovremeni rad i noćni rad, te za rad nedjeljom i praznikom ili nekim drugim danom za koji je zakonom određeno da se ne radi, u skladu sa kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu i ugovorom o radu.

Prekovremeni rad

U slučaju više sile ili iznenadnog povećanja obima posla zaposlenik je na zahtjev poslodavca dužan da radi prekovremeno, ali najviše do 10 sati sedmično (RS) ili 8 sati sedmično (FBiH). Ako prekovremeni rad zaposlenika traje duže od tri sedmice neprekidno ili više od 10 sedmica u toku kalendarske godine, o prekovremenom radu poslodavac obavještava organ nadležan za poslove inspekcije rada kantona.

Plaćeni godišnji odmor

Zaposlenik za svaku kalendarsku godinu ima pravo na plaćeni godišnji odmor u trajanju od najmanje 20 radnih dana.

Zaštita na radu

Poslodavac je dužan omogućiti uposleniku da se upozna s propisima o radnim odnosima i propisima iz oblasti zaštite na radu od dana stupanja uposlenika na rad (FBiH) ili u roku 15 dana od dana stupanja na rad (RS).

Poslodavac je dužan osposobiti uposlenika za rad na način koji osigurava zaštitu života i zdravlja uposlenika, te sprečava nastanak nesreće.

Pravna i fizička lica obavezna su da za svaki slučaj povrede na radu i oboljenja od profesionalne bolesti radnika dostave zavodu osiguranja prijavu. Uposlenik ima pravo da odbije da radi ako mu neposredno prijete opasnost po život i zdravlje zbog toga što nisu provedene propisane mjere zaštite na radu i o tome je dužan odmah obavijestiti inspekciju rada kantona.

Osiguranci imaju pravo na naknadu plaće za vrijeme privremene spriječenosti za rad (u daljem tekstu: naknada plaće), ako su privremeno spriječeni za rad zbog bolesti ili povrede; odnosno ako su radi liječenja ili medicinskih ispitivanja smješteni u zdravstvenu ustanovu. Uposleniku koji je pretrpio ozljedu na radu ili je obolio od profesionalne bolesti, za vrijeme dok je privremeno nesposoban za rad, poslodavac može otkazati ugovor o radu. Ozljeda na radu, bolest ili profesionalna bolest ne može štetno utjecati na ostvarivanje prava uposlenika iz radnog odnosa.

Zaštita prava iz radnog odnosa

Radnik koji smatra da mu je poslodavac povrijedio neko pravo iz radnog odnosa može u roku od 30 dana od dana dostavljanja odluke kojom je povrijeđeno njegovo pravo, odnosno od dana saznanja za povredu prava zahtijevati od poslodavca ostvarivanje tog prava.

Ako poslodavac u roku od 30 dana od dana podnošenja zahtjeva za zaštitu prava ili postizanja dogovora o mirnom rješavanju spora ne udovolji tom zahtjevu, radnik može u daljem roku od 90 dana podnijeti tužbu pred nadležnim sudom.

Kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu u skladu sa zakonom može se predvidjeti postupak mirnog rješavanja radnog spora u kom slučaju rok od 60 dana za podnošenja zahtjeva sudu teče od dana okončanja tog postupka.

Porodiljsko bolovanje

Za vrijeme trudnoće, porođaja i njege djeteta, žena ima pravo na plaćeno porođajno odsustvo od jedne godine neprekidno. Nakon isteka porođajnog odsustva, žena sa djetetom najmanje do jedne godine života ima pravo da radi polovinu punog radnog vremena.

Diskriminacija na poslu

Lice koje traži zaposlenje, kao i lice koje se zaposli, ne može biti stavljeno u nepovoljniji položaj zbog rase, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovinskog stanja, rođenja ili kakve druge okolnosti, članstva ili nečlanstva u političkoj stranci, članstva ili nečlanstva u sindikatu, te tjelesnih i duševnih poteškoća.

Dobiti/dati otkaz

Otkaz se daje u pismenoj formi. Poslodavac je obavezan, u pismenoj formi, obrazložiti otkaz zaposleniku.

U RSu otkazni rok ne može biti kraći od 15 kalendarskih dana ako otkaz ugovora o radu daje radnik, niti kraći od 30 kalendarskih dana ako otkaz ugovora o radu daje poslodavac.

U FBiH otkazni rok ne može biti kraći od sedam dana u slučaju da radnik otkazuje ugovor o radu, ni kraći od 14 dana u slučaju da poslodavac otkazuje ugovor o radu.

Konkretna dužina otkaznog roka uređuje kolektivnim ugovorom i pravilnikom o radu. Otkazni rok teče od dana uručenja otkaza zaposleniku odnosno poslodavcu.

Zakoni:

<https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Zakon-o-radu-Federacije-BiH-2016.pdf> (FBiH)

http://www.zzzrs.net/images/uploads/dokumenti/Zakon_o_radu_RS223.pdf (RS)

9. Volontiranje

U Bosni i Hercegovini, mnoge lokalne organizacije regrutuju i koriste volontere u svom svakodnevnom radu. Na web-stranici mreže “Volontiram!”, www.volontiram.ba može se provjeriti da li u odabranoj zajednici u kojoj osoba želi volontirati postoji lokalni volonterski servis (LVS). Osim toga, sve češće, lokalna udruženja građana organiziraju međunarodne volonterske akcije koje okupljaju učesnike iz različitih zemalja cijelog svijeta te ih uključuju u aktivnosti obnove zajednice, ekoloških programa, rekonstrukcije objekata i sl.

Zaštita prava volontera tokom volonterskih aktivnosti

Organizator volontiranja je obavezan:

- poštovati prava volontera,
- izdati pismenu potvrdu o volontiranju,
- osigurati materijale i sredstva za obavljanje volonterskih aktivnosti,
- osigurati isplatu ugovorenih troškova volontera, zaštititi lične podatke volontera i osigurati volonterima sigurne uslove rada.

S druge strane, jednako važno je znati da su volonteri obavezni volontirati u skladu sa stručnim propisima i primljenim upustvima organizatora volontiranja te čuvati povjerljive i lične podatke o organizatoru i korisniku usluga. Za volontiranje ne postoje starosna ograničenja osim što je za osobe mlađe od zakonom propisane dobi (što je najčešće 15 godina starosti) potrebna saglasnost zakonskog zastupnika, odnosno roditelja ili staratelja kako bi se osoba kao maloljetni volonter mogla uključiti u realizaciju kratkoročnih volonterskih aktivnosti.

Prosječna dužina trajanja volontiranja

Volontiranje može biti dugoročno i kratkoročno. Najčešće, dugoročnim volontiranjem se smatra obavljanje volontiranja dužeg od 20 sati sedmično u trajanju od najmanje 3 mjeseca bez prekida prilikom čega se potpisuje ugovor između volontera i organizatora volonterskog rada. Kratkoročno je volontiranje s ciljem podsticanja pozitivnih promjena u zajednici u kratkom vremenskom roku, najčešće par sati sedmično u trajanju od najmanje 3 mjeseca.

Kako naći priliku za volonterstvo

U potrazi za volonterskim prilikama koje mogu biti dostupne u lokalnim organizacijama u određenoj zajednici, kantonu ili regiji potrebno je predstaviti se onima koji bi mogli biti zainteresovani za saradnju i iznijeti svoje potencijale, znanja i vještine dostavljajući ličnu biografiju i motivaciono pismo. Na pojedincima, zainteresovanim volonterima koji dolaze iz bh dijaspore, je da inicijalno istraže mogućnosti koje se nude u zemlji oslanjajući se na internet i postojeće kontakte.

Mogućnosti za volontiranje iz inostranstva

UNV služba za on-line volontiranje je platforma preko koje volonteri stupaju u kontakt sa organizacijama širom svijeta. Mnoge volonterske prilike u BiH i u svijetu su dostupne na www.onlinevolunteering.org, što omogućava volonterima da se putem interneta angažuju u razvojnim aktivnostima i pruže on-line podršku radu lokalnih i međunarodnih nevladinih organizacija, vlada i agencija Ujedinjenih naroda. Ukoliko osoba smatra da bi njeno znanje i vještine mogle pomoći pojedincu i/ili organizaciji u BiH, trebalo bi da pokuša stupiti u kontakt sa nekom lokalnom organizacijom ili udruženjem bh dijaspore. Vjerujemo da bi mnogim organizacijama civilnog društva u zemlji dobro došla on-line podrška u oblasti dizajna, prevođenja i lektorisanja tekstova, pisanja projektnih prijedloga, pripreme istraživačkih projekata i sl.

10. Penziono i invalidsko osiguranje

Fond penzionog i invalidskog osiguranja (PIO) je organ koji donosi i provodi prava vezana za penziono i invalidsko osiguranje.

Penziono i invalidsko osiguranje u BiH razlikuje dva nadležna organa: Fond PIO u Federaciji BiH i Fond PIO u Republici Srpskoj. Brčko distrikt nema svoj nadležni PIO fond i stanovnici u Brčko distriktu mogu da biraju između PIO-a iz Federacije BiH ili iz Republike Srpske.

Nadležnosti Fonda PIO u Federaciji BiH i Republici Srpskoj?

- a. Fond je organ za sprovođenje propisa i ostvarivanja prava u oblasti penzionog i invalidskog osiguranja (PIO). Zakonom je predviđeno obavezno penziono i invalidsko osiguranje kao i dobrovoljno osiguranje koje se sprovodi putem Fonda PIO.
- b. Fond prikuplja doprinose za penziono i invalidsko osiguranje i isplaćuje penzije.
- c. Fond provodi postupak za ostvarivanje prava iz penzionog i invalidskog osiguranja.
- d. Fond posluje sredstvima i imovinom.

Svi poslodavci u BiH dužni su da uplaćuju doprinose javnim fondovima za penziono i invalidsko osiguranje. Uplata doprinosa za penziono i invalidsko osiguranje se vrši prili-

kom isplate plaće. Doprinos za PIO u Republici Srpskoj iznosi 18% bruto osnove. U Federaciji BiH je taj iznos 23%. Osoba može sama provjeriti da li poslodavac redovno izvršava uplate Fondu PIO uvidom kod porezne uprave u čijoj nadležnosti je prijava i odjava na osiguranje, odnosno kod organizacionih jedinica tog organa.

Uslovi potrebni da biste mogli ostvariti pravo na penziju u BiH

Federacija BiH

Osiguranik stiče pravo na starosnu penziju kad navršši 65 godina života i najmanje 20 godina penzionog staža, odnosno kada navršši 40 godina penzionog staža bez obzira na godine života. Osiguranik može steći pravo na starosnu penziju kada navršši 55 godina života i 30 godina penzionog staža (žena), odnosno 60 godina života i 35 godina penzionog staža (muškarac).

Penzija, odnosno obim prava, zavisi od dužine penzionog staža i visine plaća, odnosno doprinosa za penziju i invalidsko osiguranje. Zakonom o penzionom i invalidskom osiguranju predviđeno je da osiguranik može sam uplatiti neizmireni doprinos. Uplata se može izvršiti za neograničen broj mjeseci/godina. Iznos doprinosa se tada izračunava prema stručnoj spremi na bazi prosječne neto plaće za prethodnu godinu.

Republika Srpska

Uslovi su različiti zavisno od vrste prava. Za starosnu penziju u Republici Srpskoj potrebno je: 20 godina radnog staža i navršenih 65 godina života (minimalno) ili 40 godina radnog staža i 65 godina života (optimalno).

Invalidsko osiguranje

Invalidnost postoji ukoliko je utvrđen:

- gubitak radne sposobnosti
- promijenjena radna sposobnost

MIO / PIO FBiH

Gubitak radne sposobnosti

Pravo na invalidsku penziju ostvaruje samo osiguranik kod koga je utvrđen gubitak radne sposobnosti ukoliko ispunjava i uslove staža. Osiguranik kod koga je utvrđen gubitak radne sposobnosti stiče pravo na invalidsku penziju na sljedeći način:

- Ako je uzrok invalidnosti povreda na radu ili profesionalna bolest bez obzira na dužinu penzijskog staža
- Ako je invalidnost uzrokovana povredom van rada ili bolešću, onda mora imati penzijski staž koji mu pokriva najmanje 1/3 radnog vijeka (radni vijek se računa kao

godine života umanjene za 20). Izuzetak su osobe kod kojih postoji gubitak radne sposobnosti, a mlađe su od 30 godina života, koje moraju imati pokrivenost penzijskim stažom 1/3 radnog vijeka i najmanje 1 godina staža osiguranja.

Promijenjena radna sposobnost

Osnova promijenjene radne sposobnosti ostvaruje se kod poslodavca.
FOND PIO Republike Srpske

Gubitak radne sposobnosti

Osiguranik kod koga je gubitak sposobnosti za rad prouzrokovan povredom na radu ili profesionalnom bolešću ima pravo na invalidsku penziju bez obzira na dužinu penzijskog staža.

Pravo na invalidsku penziju ima osiguranik kod koga je gubitak sposobnosti za rad prouzrokovan povredom van rada ili bolešću, nastao prije ispunjena uslova za starosnu penziju, pod uslovom da do nastanka invalidnosti ima pet godina staža osiguranja ili deset godina penzijskog staža.

Promijenjena radna sposobnost

Pravo na invalidsku penziju ima osiguranik kome je poslije 58. godine života utvrđena smanjena radna sposobnost sa pravom na prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju pod uslovom da do nastanka invalidnosti ima 5 godina staža osiguranja ili deset godina penzijskog staža.

11. Kako platiti porez?

Prema poreskom zakonodavstvu, poreski obveznici su: pravna lica, preduzetnici koji obavljaju samostalnu djelatnost i fizička lica koji uplaćuju porez po osnovu ostvarene dobiti, ostvarenog dohodka i od dobiti/dohodka od imovine.

Porez na dohodak

Poslodavac je dužan da za svakog novozaposlenog radnika u roku od osam radnih dana od dana početka rada podnese prijavu za upis u jedinstveni sistem registracije. Prijava fizičkih lica državljana BiH (rezidenata) u jedinstveni sistem se vrši prema jedinstvenom matičnom broju građanina (JMBG), koji je ujedno i njegov poreski broj. Porez na dohodak se plaća u visini od 10%. Stopa poreza je ista i za bh državljane i za povratnike sa stranim državljanstvom. Poslodavac je dužan uz svaku plaću izdati platnu listu. Na platnoj listi su podaci o vašoj bruto plaći, porezu, doprinosima te umanjenjima.

Porez – samostalna djelatnost

Za prijavljivanje firme u poresku upravu potrebno je dostaviti sljedeću dokumentaciju Poreznoj upravi:

- a. ovjerena kopija rješenja suda o registraciji u sudski registar
- a. potvrdu nadležnog zavoda za statistiku o registraciji.

Više informacija o plaćanju poreza na samostalnu djelatnost možete pronaći u FIPA brošuri „Kako pokrenuti poslovanje u Bosni i Hercegovini“ koja se može preuzeti na sljedećoj webstranici: <http://www.fipa.gov.ba/FipaFiles/file/Publications/FAQ%202011.pdf>

Plaćanje poreza za strane državljane

Osobe koja imaju strano državljanstvo, a žele da registruju preduzeće, otvore samostalnu djelatnost ili se pak zaposle kod nekog poslodavca, dužne su nakon registracije preduzeća odnosno samostalne djelatnosti, nadležnom poreskom organu u mjestu registracije, podnijeti prijavu za registraciju na propisanom obrascu, a strani državljani koji se zaposle kod poslodavca podnose prijavu za registraciju na obrascu nakon čega im poreska uprava dodjeljuje JIB, odnosno poreski broj.

Provjeriti da li poslodavac redovno uplaćuje porez na dohodak

Svaki poreski obveznik može zahtjevati da mu mjesno nadležan poreski organ izda odgovarajuće uvjerenje iz koga se može vidjeti visina plaćenog poreza po odbitku na njegovo ime (izvod iz poreske kartice poreskog obveznika). Poreska uprava je dužna svakom obvezniku doprinosa dostaviti godišnje uvjerenje o uplaćenim doprinosima za predhodnu godinu, a poreski obveznik ima pravo da svakog trenutka u toku godine može zahtjevati izdavanje godišnjeg uvjerenja, što je poreska uprava dužna učiniti odmah ili najduže u

roku od pet dana od dana podnošenja zahtjeva. Propisano je da se uvjerenje može izdati i na usmeni zahtjev poreskog obveznika, te da se za izdavanje izvoda iz poreske kartice obvezniku ne naplaćuje administrativna taksa. Kada fizičko lice na osnovu uvjerenja, odnosno poreske kartice koju mu je izdala poreska uprava, utvrdi da isplatilac plaće ili bilo kog drugog dohodka na koji se plaća porez po odbitku nije uplatio pripadajući porez, može zahtijevati od nadležnog kontrolnog organa u poreskoj upravi da izvrši odgovarajuću provjeru i ako utvrdi zloupotrebu poduzme mjere u skladu sa zakonom.

Sve informacije koje se odnose na poreski postupak, prava i obaveze, registraciju, prijavljivanje i plaćanje poreza možete naći na web-stranicama poreskih uprava.

12. Kako se učlaniti u sindikat?

Sindikat je interesna, jedinstvena, demokratska, nevladina, nestranačka, samostalna, multietnička i multinacionalna organizacija u koju se radi izražavanja, objedinjavanja, zaštite i unapređivanja zajedničkih ekonomskih, pravnih i socijalnih interesa sindikalnog članstva učlanjuju zaposlenici.

Savez i njegove članice su u izražavanju i ostvarivanju interesa i ciljeva svoga članstva nezavisni od državnih, entitetskih, kantonalnih i regionalnih organa, institucija, političkih stranaka i udruženja, vjerskih zajednica, organa upravljanja, poslodavaca i njihovih udruženja.

Zaposlenici u BiH imaju pravo po svom slobodnom izboru organizirati sindikat, te se u njega učlaniti, u skladu sa statutom ili pravilima tog sindikata. Zaposlenici slobodno odlučuju o svom stupanju ili istupanju iz sindikata. Zaposlenik ne može biti stavljen u nepovoljniji položaj zbog članstva ili nečlanstva u sindikatu. Sindikati se osnivaju bez ikakve prethodne saglasnosti bilo kog državnog organa.

Sindikat se organizuje na principu grana, djelatnosti i unije, a djeluje i na teritorijalnom principu. Trenutno, Savez samostalnih sindikata BiH čine 24 ogranka sindikata/unije, a postoji i 7 kantonalnih, odnosno regionalnih odbora.

Pojedinci postaju članovi sindikata ispunjavanjem pristupnice sindikatu u osnovnoj organizaciji sindikata u firmi/kompaniji/instituciji u kojoj su zaposleni, a čija je sindikalna organizacija članica odgovarajućeg ogranka sindikata. Time automatski postaju članovi odgovarajućeg ogranka sindikata, a samim time i Saveza samostalnih sindikata BiH. Ukoliko u kompaniji/firmi/instituciji ne postoji sindikat ili ukoliko taj sindikat nije član ogranka sindikata/unije, onda pojedinac može pristupnicu Savezu samostalnih sindikata BiH ispuniti u nekom od kantonalnih, odnosno regionalnih odbora Saveza. U slučaju da članom sindikata

želi postati nezaposlena osoba, najlakši način je da se osoba javi u ured Kantonalnog odbora SSSBiH za kanton u kojem osoba živi i tamo ispuni pristupnicu za članstvo u sindikatu.

Mjesečna članarina je regulisana statutima ogranaka sindikata i ona u velikoj većini slučajeva iznosi 1% neto plaće člana.

Prava i dužnosti pojedinca prema sindikatu

Pristupanjem sindikatu, koje je na dobrovoljnoj osnovi, pojedinac prihvata prava i obaveze koje mu kao članu sindikata pripadaju.

- prava člana sindikata su: zaštita prava iz radnog odnosa po osnovu kolektivnog ugovora i drugih akata;
- besplatna pravna pomoć i zastupanje u postupcima ostvarivanja i zaštita prava iz rada i po osnovu rada;
- učestvovanje u štrajku i drugim vidovima sindikalnog djelovanja u skladu sa zakonom;
- materijalna pomoć i zaštita u štrajku ili drugim oblicima sindikalne borbe;
- solidarna pomoć u slučaju nesreće na poslu, teže bolesti, elementarne nepogode i sl.

Dužnosti člana sindikata su:

- pridržavanje Programa i Statuta ogranaka sindikata, odnosno Saveza, kao i ostalih sindikalnih akata;
- sudjelovanje u aktivnostima sindikalne borbe koju provodi sindikat;
- redovno plaćanje članarine u visini i na način utvrđen aktima sindikata;
- čuvanje ugleda sindikata.

Kako član biva obaviješten o zbivanjima unutar sindikata?

Savez samostalnih sindikata BiH ima aktivnu web-stranicu na kojoj se redovno objavljuju vijesti i saopštenja koja mogu zanimati članove sindikata, odnosno radnike u BiH u cjelini. Nekoliko ogranaka sindikata, također, ima web-stranice putem kojih informiše svoje članstvo. Postoji i nekoliko sindikalnih listova koje izdaju ogranci sindikata s ciljem informiranja članstva, ali i javnosti o aktivnostima. Još uvijek se najveća količina informacija prenosi usmenim putem na sastancima, okruglim stolovima, konferencijama, putem saopštenja za javnost ili oglasnih ploča u kompanijama/firmama/ustanovama.

Za potpunu listu Saveza samostalnih sindikata BiH i njihovih kontakt podataka možete pogledati web-stranicu Saveza: <http://www.sssbih.co>

Želite pokrenuti biznis u BiH?

Pokretanje biznisa u BiH u 7 koraka

1. osnivački akt (mora biti sastavljen od strane javnog notara);
2. uplata osnovnog kapitala;

3. prijava kod nadležnog suda;
4. izrada pečata firme;
5. otvaranje bankovnog računa kod poslovne banke;
6. prijava u nadležnoj poreznoj upravi;
7. dobijanje dozvole nadležnog organa za početak djelatnosti.

Koliko iznose troškovi uspostavljanja biznisa?

Troškovi uspostavljanja biznisa podrazumijevaju:

- a. administrativne troškove: oko 50,00 EUR;
 - b. troškove advokata i notara: između 500,00 i 1000,00 EUR
- Potrebno je između 30-45 dana da bi se registrovala firma u BiH.

Strani ulagači

Pravni okvir za pokretanje biznisa u Bosni i Hercegovini strukturiran je tako da ne postoji razlika između domaćih i stranih ulaganja. Kada ulagač iz inostranstva želi da osnuje ili sudjeluje u osnivanju preduzeća u Bosni i Hercegovini on stiče prava i preuzima obaveze pod istim uslovima, a također ima i isti status kao i domaći ulagač. Prava stranog ulagača stečena u trenutku registracije ne mogu biti pogoršana naknadnim izmjenama zakona i drugih propisa.

Vodič za pokretanje biznisa i često postavljena pitanja

Obzirom da je procedura pokretanja biznisa ista za domaće i strane ulagače, Agencija za unapređenje stranih investicija Bosne i Hercegovine (FIPA) je izdala priručnik za osnivanje firmi u BiH, a također ima ažuriranu web-stranicu sa često postavljenim pitanjima među kojima se može naći odgovori na većinu pitanja. Za više informacija o područjima podobnim za ulaganje i osnivanje poduzetništva moguće je posjetiti www.fipa.gov.ba i pročitati FIPA brošuru „Kako pokrenuti poslovanje u Bosni i Hercegovini“ koja se može preuzeti na sljedećoj webstranici

<http://www.fipa.gov.ba/FipaFiles/file/Publications/FAQ%202011.pdf>

Regionalni razvojni centri u BiH i druge poduzetničke službe podrške

U BiH postoje regionalni razvojni centri i druge organizacije koje Vam mogu pružiti podršku u započinjanju biznisa. Često ovi centri i organizacije pružaju povoljne obuke, savjetovanje o biznisu, podršku umrežavanju, informacije o biznis inkubatorima, pristup kreditima, tekućim tenderima i ostalim srodnim uslugama.

13. Kontakti

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine <http://www.mhrr.gov.ba>
REDAH

Regionalna razvojna agencija za Hercegovinu <http://www.redah.ba/>

NERDA

Regionalna razvojna agencija za ekonomsku regiju sjeveroistočne <http://www.nerda.ba/>
REZ

Regionalna razvojna agencija za Centralne BiH <http://www.rez.ba>

SERDA

Sarajevska regionalna razvojna agencija <http://www.serda.ba/>

LINK Mostar

Udruženje za poduzetništvo i posao <http://www.linkmostar.org/>

RARS Agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća u Republici Srpskoj
<http://www.rars-msp.org>

INTERAKTIVNA BIZNIS MAPA BIH

<http://map.fipa.gov.ba/apex/?p=1601:2:87921084505539>

Lista banaka u BiH Hypo Alpe Adria <http://www.hypo-alpe-adria.ba/index.htm>

Nova Banka <http://www.novabanka.com/>

Intesa Sanpaolo banka <http://www.intesasanpaolobanka.ba/INDEX/>

Unicredit banka http://www.unicreditbank.ba/home/wps/wcm/connect/ucb_ba/utills/index/

Bobar banka <http://www.bobarbanka.com/>

Bosna Bank International <http://bbibanka.com.ba>

Investiciono-komercionalna banka DD Zenica <http://ikbze.com.ba/ikbze/bs/>

Komercionalna banka AD Banja Luka <http://www.kombank-bl.com>

KIB banka <http://www.kib-banka.com.ba/>

MF banka <http://www.mfbanka.com/>

NLB razvojna banka <http://www.razvojnabanka.com/>

NLB Tuzlanska banka <http://www.nlbuzlanskabanka.ba/>

Balkan Investment bank <http://www.bib.ba>

Pavlovic International bank <http://www.bib.ba>

Privredna banka Sarajevo http://www.pbs.ba/arhiva_aktuelnosti.html

Procredit banka <http://www.procreditbank.ba>

Raiffeisen bank <http://www.raiffeisenbank.ba/>

Sparkasse bank <http://www.sparkasse.ba/>

Turkish ziraat bank Bosnia <http://www.ziraatbosnia.com/>

Bor banka <http://borbanka.ba/>

Union banka <http://www.unionbank.ba>

Vakufska banka Sarajevo <http://vakuba.ba/>

Volksbank Sarajevo <http://www.volksbank.ba/>

Halcom e-banka <http://www.ebb.ba/proizvodi.hr>

